

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางองค์กรแห่งความสุขเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านบางกะจะ จังหวัดจันทบุรี” ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิด ทฤษฎี และทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ดังนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรแห่งความสุข
- 2.2 แนวทางการวัดความสุข
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว
- 2.5 แนวคิดเกี่ยวกับภาคีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว
- 2.6 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับชุมชนบ้านบางกะจะ จังหวัดจันทบุรี
- 2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรแห่งความสุข

องค์กรแห่งความสุข (Happy Workplace) เป็นแนวคิดหลักที่มุ่งการดำเนินงานเน้น “คน” ให้มีความสำคัญกับบุคคล ซึ่งมีความเชื่อว่าคนจะเป็นกำลังหลักของครอบครัว องค์กร ชุมชน และสังคม การสร้างความสุขในที่ทำงาน นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการบริหารองค์กร มุ่งเน้นให้บุคลากรทุกคนในองค์กรมีความสุขในการทำงาน ความสุขที่เกิดขึ้นนั้นก่อให้เกิดกระบวนการทางความคิด ทำให้งานที่ได้รับมอบหมายมีประสิทธิภาพมากขึ้น ลดความตึงเครียดจากการทำงาน สภาพแวดล้อม รวมทั้งลดความขัดแย้งภายในองค์กร ความสุขที่เกิดขึ้นจากการทำงานเปรียบเสมือนน้ำหล่อเลี้ยงให้พฤติกรรมคนปรับเปลี่ยนและพัฒนาในแนวโน้มที่ดีขึ้น องค์กรแห่งความสุขเป็นกระบวนการพัฒนาคนอย่างมีเป้าหมาย และยุทธศาสตร์ที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ขององค์กร เพื่อให้องค์กรมีความสามารถ และเตรียมพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลง นำพาองค์กรไปสู่การเติบโตอย่างยั่งยืน นอกจากนี้การสร้างองค์กรแห่งความสุขยังช่วยสนับสนุนให้เกิด SMEs 4.0 เพราะจะทำให้เกิดการพัฒนางานองค์กรอย่างต่อเนื่อง เช่น พัฒนาคุณภาพชีวิต ของคนทำงานปรับเปลี่ยนระบบการบริหารจัดการ การพัฒนากระบวนการทำงาน การพัฒนาให้คนในองค์กรร่วมคิดค้นนวัตกรรม เป็นต้น

องค์กรแห่งความสุข คือ องค์กรที่คนทำงานมีความสุข ที่ทำงานน่าอยู่ ชุมชนสมานฉันท์ เน้นการจัดสมดุลชีวิตมนุษย์ผ่านความสุขในโลก 3 ใบที่ทับซ้อนกันอยู่ ได้แก่ ความสุขของตนเอง ความสุขของครอบครัว และความสุขขององค์กรหรือสังคม ซึ่งการสร้างสมดุลชีวิตมนุษย์ประกอบไปด้วยแนวคิดความสุข 8 ประการ (Happy 8) ได้แก่ (ศุภย์เรียนรัฐสุภาพะ , 2561)

1. การเป็นผู้ที่มีสุขภาพดีดูแลตนเองไม่ให้เป็นภาระของผู้อื่น (Happy Body) เป็นผู้ที่มีสุขภาพแข็งแรงทั้งร่างกาย และจิตใจ ใช้ชีวิตอย่างมีความสุขซึ่งเกิดจากการรู้จักใช้ชีวิต รู้จักกินรู้จักนอน

2. การเป็นผู้ที่มีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่น (Happy Heart) การมีน้ำใจ การคิดถึงคนอื่น มีความเอื้ออาทรต่อกันและกัน การรู้บทบาทของเจ้านาย ลูกน้อง ผู้นำ บทบาทของคุณพ่อ บทบาทของคุณแม่ และผลของการกระทำของตนเองต่อสิ่งต่าง ๆ

3. การเป็นผู้ที่สามารถจัดการกับอารมณ์ของตนเอง (Happy Relax) การรู้จักการผ่อนคลายกับสิ่งต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตประจำเมื่อเผชิญกับความเครียด ต้องหาวิธีผ่อนคลายเพื่อรักษาสมดุลของชีวิตไว้

4. การเป็นผู้รักการเรียนรู้ และเป็นมืออาชีพในงานของตนเอง (Happy Brain) การศึกษาหาความรู้การพัฒนาตัวเองตลอดเวลา เพื่อให้เป็นมืออาชีพ และเพื่อให้เกิดความมั่นคงก้าวหน้าในหน้าที่การงาน

5. การเป็นผู้มีคุณธรรม และความกตัญญู (Happy Soul) การเป็นผู้ที่มีคุณธรรมโดยเฉพาะความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำของตน (หิริโอตตัปปะ) ซึ่งเป็นคุณธรรม เบื้องต้นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมมนุษย์ และเป็นคุณธรรมที่สำคัญต่อการทำงานเป็นทีม นอกจากนี้ควรมีคุณธรรมอื่น ๆ เช่น การเป็นคนดีมีศรัทธาต่อศาสนา เป็นผู้ที่มีศีลธรรมในการดำเนินชีวิต มีความซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย ตรงต่อเวลา เป็นต้น

6. การเป็นผู้ใช้เงินเป็น (Happy Money) เป็นผู้เงินเก็บ รู้จักใช้เงิน และเป็นหนี้ย่างมีเหตุมีผล มีชีวิตที่เหมาะสมกับตนเอง หรืออาจกล่าวว่าเป็นบุคคลที่สามารถจัดการรายรับรายจ่ายของตนเองได้ ทั้งนี้ต้องบริหารจัดการรายรับ และรายจ่ายของตนเอง และครอบครัวได้อย่างเหมาะสม

7. การเป็นผู้ที่รักและดูแลครอบครัวตนเองได้ (Happy Family) การมีครอบครัวที่อบอุ่น และมั่นคงให้ความสำคัญต่อครอบครัว ในขณะที่เดียวกันครอบครัวก็เป็นกำลังใจที่ดีในการทำงานด้วย เพราะครอบครัวเป็นเหมือนภูมิคุ้มกัน เป็นกำลังใจเมื่อต้องเผชิญกับอนาคต หรืออุปสรรคในชีวิตการมีครอบครัวที่เข้มแข็งจะทำให้สังคมมั่นคงด้วย

8. การเป็นผู้ที่รัก และดูแลองค์กร หรือสังคมของตนเองได้ (Happy Society) การเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร และสังคม โดยสังคมมี 2 ระดับ คือ สังคมในที่ทำงาน และสังคมนอกที่ทำงาน

2.2 แนวทางการวัดความสุข

การวัดความสุขเป็นสิ่งที่ผู้จัดทำนโยบายต่าง ๆ ทั้งในระดับประเทศจนถึงระดับองค์กร ทั้งนี้เพื่อนำข้อมูลไปพัฒนานโยบายการดำเนินงาน ให้เกิดประสิทธิภาพต่อไป ซึ่งรูปแบบการวัดสุขสามารถวัดได้ทั้งในแง่ของแต่ละบุคคลเชิงอัตวิสัย (Subjective well-being) และการวัดความสุขด้วยด้วยความอยู่ดีมีสุขซึ่งเป็นภาวะวิสัย (Objective well-being) โดยการวัดความสุขเชิงอัตวิสัยของบุคคล (Subjective well-being) เป็นการวัดความอยู่ดีมีสุข (well-being) ด้วยการสำรวจข้อมูลซึ่งมักจะเป็นการสุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่จากการสัมภาษณ์บุคคลโดยตรงเกี่ยวกับระดับความสุขโดยรวมในชีวิต และต้องไม่ใช่ความสุขระยะสั้นที่มีการเปลี่ยนแปลงได้ง่าย ข้อมูลความสุขโดยภาพรวมส่วนมากจะเกี่ยวกับระดับความพึงพอใจในชีวิต (Life satisfaction) โดยผู้ถูกถามจะมีการตีค่าออกมาเป็นระดับคะแนน ทั้งนี้มีการวัดและการให้คะแนนหลายรูปแบบ เช่น 0-10 เป็นต้น ซึ่งการวัดความสุขในรูปแบบนี้จะเป็นการให้คุณค่าในสิ่งที่มีมากกว่าพิจารณาที่การมีหรือการเป็นเจ้าของเพราะนั่นอาจไม่ให้ความสุขหรือเป็นทุกข์จากการมีนั้น ในขณะที่การวัดความสุขเชิงภาวะวิสัย (Objective well-

being) เป็นการวัดความอยู่ดีมีสุข (well-being) ด้านสิ่งที่เป็นปัจจัยพื้นฐาน เช่น ที่อยู่อาศัย น้ำสะอาด อาหารที่เพียงพอ สภาพแวดล้อมและความปลอดภัยในชีวิต เป็นต้น นอกจากนี้รวมถึงทางด้านสุขภาพ ความรู้และการศึกษาด้วย ซึ่งการวัดความสุขในด้านนี้สามารถทำได้หลายวิธีขึ้นอยู่กับ การให้ความสำคัญหรือนำหนักไปยังดัชนีใดซึ่งแต่ละหน่วยงานมีความแตกต่างกันไป

อย่างไรก็ตาม เสาวลักษณ์ กิตติประภัสร์ (2553) กล่าวว่า การวัดความสุขของคนในชาติพิจารณาได้จากระดับบุคคลและระดับสังคมโดยรวม การวัดความสุขของสังคมโดยรวมที่มีการเปรียบเทียบในระดับประเทศและระหว่างประเทศ การวัดความสุขในของคนในชาติในระดับประเทศ มีวิธีวัดได้หลายแบบ เช่น (1) การรวมความสุขรวม (Aggregate Happiness) แล้วมาหาค่าเฉลี่ย หรือมักเรียกว่าดัชนีความสุขมวลรวมประชาชาติ (Index of Gross National Happiness) (2) การวัดการกระจายหรือความแตกต่างในความสุขของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม (Inequality of Happiness) (3) การวัดช่วงชีวิตที่มีความสุข (Happy life years) (4) การผสมผสานระหว่างการวัดความสุขรวมและการวัดความไม่เท่าเทียมของความสุข ของคนกลุ่มต่าง ๆ (Inequality Adjusted Happiness (IAH))

นอกจากนี้สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ได้เสนอเครื่องมือวัดความสุขด้วยตนเอง: HAPPINOMETER ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ประเมินความสุขคนทำงานตามแนวคิดองค์กรแห่งความสุข (Happy Workplace) โดยมีตัวชี้วัด 9 มิติ ประกอบด้วย (ศิริพันธ์ กิตติสุขสถิต และคณะ, 2555)

1. สุขภาพดี (Happy Body) หมายถึง การที่บุคคลมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ มีพฤติกรรม การบริโภคที่ดี มีความพึงพอใจสภาวะสุขภาพกายของตนเอง ในมิตินี้มี 6 ตัวชี้วัด คือ ค่า BMI ภาวะ อ้วนลงพุง ออกกำลังกาย สูดบุหรี่ยุติ เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และความพึงพอใจต่อสุขภาพกาย

2. ผ่อนคลายดี (Happy Relax) หมายถึง การที่บุคคลสามารถบริหารเวลาในแต่ละวันเพื่อการ พักผ่อนได้อย่างมีคุณภาพ พึงพอใจกับการบริหารจัดการปัญหาของตนเองและทำชีวิตให้ง่ายสบาย ๆ ใน มิตินี้มี 5 ตัวชี้วัด คือ ความพอใจในการพักผ่อน กิจกรรมหย่อนใจ ความเครียด ชีวิตเป็นไปตามที่ คาดหวัง และการจัดการกับปัญหาในชีวิต

3. น้ำใจดี (Happy Heart) หมายถึง การที่บุคคลมีจิตสาธารณะ มีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์ ให้กับส่วนรวมและมีเมตตาต่อกันรอบข้าง ในมิตินี้มี 9 ตัวชี้วัด คือ ความรู้สึกเอื้ออาทร การให้ความ ช่วยเหลือแก่คนรอบข้าง การทำงานเป็นทีม ความสัมพันธ์เหมือนพี่เหมือนน้อง การสื่อสารกับเพื่อน ร่วมงานในองค์กร การถ่ายทอดแลกเปลี่ยน การทำงาน การทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม และการเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

4. จิตวิญญาณดี (Happy Soul) หมายถึง การที่บุคคลมีความตระหนักถึงคุณธรรมและศีลธรรม รู้แพ้ รู้ชนะ รู้จักให้ และมีความกตัญญูรู้คุณ ในมิตินี้มี 5 ตัวชี้วัด คือ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ศาสนา การให้ทานและการปฏิบัติกิจตามศาสนา การให้อภัย การยอมรับและการขอโทษรวมถึงการ ตอบแทนผู้มีพระคุณ

5. ครอบครัวดี (Happy Family) หมายถึง การที่บุคคลมีความรู้สึกผูกพัน เชื่อใจ มั่นใจและอุ่นใจ กับบุคคลในครอบครัวของตนเอง ในมิตินี้มี 3 ตัวชี้วัด คือ เวลาอยู่กับครอบครัว การทำกิจกรรมกับ ครอบครัว และมีความสุขกับครอบครัว

6. สังคมดี (Happy Society) หมายถึง การที่บุคคลมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อนบ้าน ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ไม่เอาเปรียบผู้คนรอบข้าง ไม่ทำให้สังคมเสื่อมถอย ในมิตินี้ มี 6 ตัวชี้วัด คือ ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน การปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การขอความช่วยเหลือจากคนในชุมชน สังคมสงบสุข และการใช้ชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข

7. ใฝ่รู้ดี (Happy Brain) หมายถึง การที่บุคคลมีความตื่นตัว กระตือรือร้น ในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพื่อปรับตัวให้เท่าทันและตั้งรับการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาและพอใจที่จะแสดง ความทันสมัยอยู่เสมอ ในมิตินี้ มี 3 ตัวชี้วัด คือ การแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ การพัฒนาตนเอง และโอกาสในการพัฒนาตนเอง

8. สุขภาพเงินดี (Happy Money) หมายถึง การที่บุคคลมีวินัยในการใช้จ่ายเงินมีความสามารถ และพึงพอใจในการบริหารจัดการระบบการรับจ่ายและออมเงินในแต่ละเดือน ในมิตินี้ มี 4 ตัวชี้วัด คือ การผ่อนชำระหนี้สินต่าง ๆ การชำระหนี้เงินออมและความเพียงพอของค่าตอบแทนที่ได้รับ

9. การงานดี (Happy Work-life) หมายถึง การที่บุคคลมีความสบายใจในที่ทำงานมีความรัก ความผูกพันและความภาคภูมิใจในองค์กร มีความมั่นใจในอนาคตได้และมีความพึงพอใจกับความก้าวหน้าของตนเองในองค์กร ในมิตินี้ มี 15 ตัวชี้วัด คือ ความสุขต่อสภาพแวดล้อมในองค์กร การได้รับการดูแลด้านสุขภาพ ความพึงพอใจต่อสวัสดิการ การได้รับการปฏิบัติอย่างถูกต้องตามกฎหมายแรงงาน ความเหมาะสมของการเลื่อนขั้น เลื่อนตำแหน่ง ความมั่นคงในอนาคต ความเสี่ยงจากการทำงาน การลาออกจากงาน การเปลี่ยนสถานที่ทำงาน การมีส่วนร่วม แสดงความคิดเห็น ความถูกต้องของการจ่ายค่าจ้าง ความตรงเวลาของการจ่ายค่าจ้าง และการทำงานอย่างมีความสุข

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ “การท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นผู้กำหนดกระบวนการ ทิศทาง และรูปแบบการท่องเที่ยวด้วยตนเอง คนในชุมชนร่วมกันเป็นเจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยว มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกิดจากการท่องเที่ยว” (พิมพ์ระวี โรจน์รุ่งสัจด์, 2553 : 20) ซึ่ง พจนา สอนศรีการ (2554 : 8) กล่าวเพิ่มเติมว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนใช้หลักการการจัดการจัดการอย่างมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และนำไปสู่การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ประเพณี วิถีชีวิต และวัฒนธรรม จุดมุ่งหมายหลักของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน โดยนำการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับบริบทของแต่ละชุมชน (Sebele, 2009) ซึ่งจากการศึกษาของ Ponting, McDonald and Wearing (2005) ได้แสดงถึงหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวให้ยั่งยืน อันประกอบด้วย 3 แนวคิด คือ

1. ไม่อ้างอิงรูปแบบของธุรกิจแบบตะวันตก
2. มีการวางแผนร่วมกันในระยะยาว
3. สร้างความเข้าใจระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าบ้านในการมองถึงวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน

การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะประสบความสำเร็จและจะยั่งยืนได้ ต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและต้องเป็นความต้องการที่มาจากคนในชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่ร่วมวางแผน รวมไปถึงการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน เช่น การพัฒนาทักษะการสื่อความหมายของผู้นำเที่ยว ด้านการนำเสนอเนื้อหา เทคนิค และการตอบคำถามนักท่องเที่ยว

เพื่อให้กิจกรรมทางการท่องเที่ยวของชุมชนมีความสมบูรณ์แบบ กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้ระหว่างท่องเที่ยว โดยที่ Tosun (2006) ได้ระบุถึงลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนไว้ 3 รูปแบบ คือ

1. Spontaneous participation คือ ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งมีพื้นฐานมาจากความคิดหรือแรงจูงใจของคนในชุมชนเอง

2. มีผู้ชักนำให้คนในชุมชนมีส่วนร่วม ทั้งนี้แนวคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยวและอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบเป็นของผู้ชักนำ

3. Coercive participation หมายถึง สถานการณ์การท่องเที่ยวพัฒนาได้ตรงกับความต้องการของชุมชน แต่ผลประโยชน์กลับตกอยู่กับผู้มีส่วนได้เสียภายนอกชุมชนมากกว่า เช่น ผู้มีอำนาจทางกฎหมาย นักท่องเที่ยว หรือบริษัทนำเที่ยว อาจเป็นเพราะคนในชุมชนไม่มีความรู้ในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว Tosun (2000) ระบุว่า รูปแบบอุดมคติของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยว จะต้องเป็นความร่วมมือที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ รวมถึงการพัฒนาโดยจะต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนด้วย ทั้งนี้ Hampton (2005) เสนอว่าควรให้ความสำคัญกับความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชน และให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

หลักการที่สำคัญอีกประการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ มุ่งเน้นให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าบ้าน ทั้งนี้ Leiper (2004) ได้เสนอแนวคิดความสัมพันธ์ของนักท่องเที่ยวและชุมชนไว้ 5 ลักษณะ ดังนี้

1. การปฏิสัมพันธ์นักท่องเที่ยวและชุมชนเป็นลักษณะแบบไม่ถาวรหรือยาวนาน ทั้งนี้การให้บริการระหว่างชุมชนที่มีต่อนักท่องเที่ยวจะทำให้ความสัมพันธ์ยาวนานขึ้นได้

2. คนในชุมชนมีการปฏิสัมพันธ์ระยะสั้นๆ กับนักท่องเที่ยวเป็นรายๆ ไป แต่ทั้งนักท่องเที่ยวและคนในชุมชนไม่ต้องการมีการปฏิสัมพันธ์แบบระยะสั้น ทั้งนี้ความสัมพันธ์สามารถพัฒนาขึ้นได้เมื่อมีโอกาสได้พบกันบ่อยหรืออาจเปลี่ยนเป็นความสัมพันธ์แบบเพื่อนได้

3. แหล่งท่องเที่ยวกระแสหลักก็ยังคงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจ ทั้งนี้ นักท่องเที่ยวที่มาจากประเทศเดียวกัน สังคมเดียวกัน หรือปฏิบัติตัวเหมือนกัน จะมีความต้องการคล้ายกันเมื่อเข้ามาในสถานที่ท่องเที่ยว

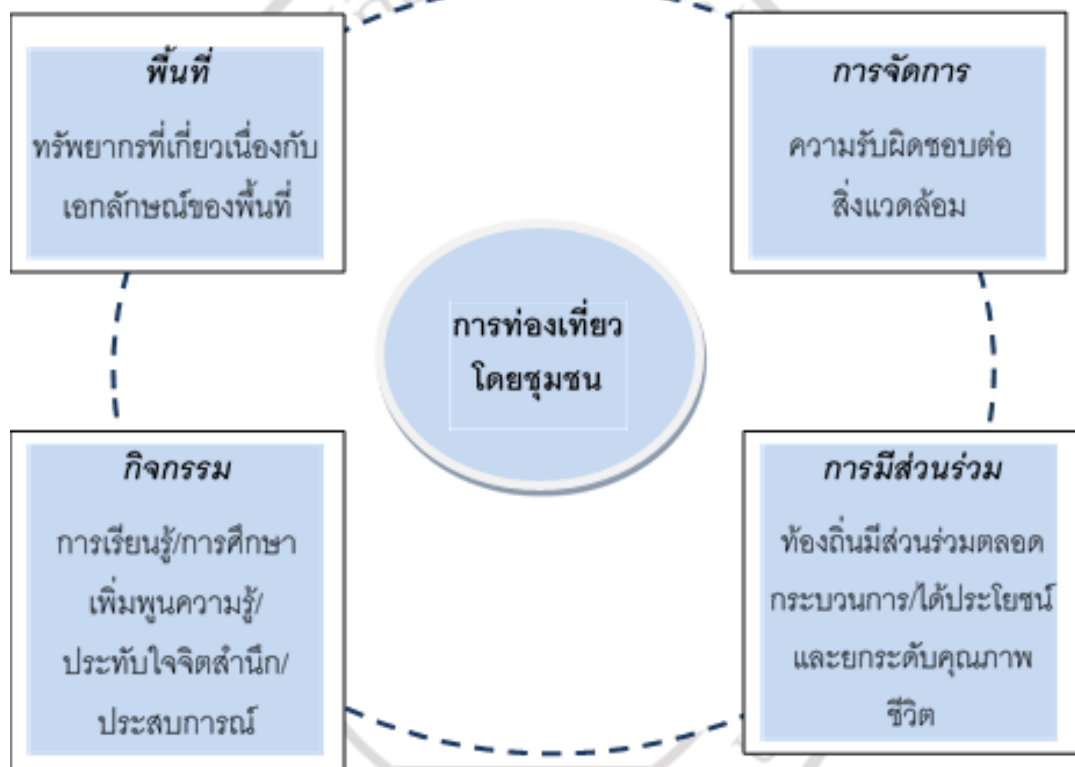
4. ความต้องการของนักท่องเที่ยวกับคนในชุมชนอาจก่อให้เกิดปัญหา เช่น นักท่องเที่ยวต้องการพักผ่อน ในทางกลับกันคนในชุมชนมีหน้าที่ทำงาน ต้องการขายสินค้าให้กับนักท่องเที่ยวเพื่อหารายได้ เป็นต้น ดังนั้นความต้องการที่สวนทางอาจนำมาซึ่งปัญหา

5. ความสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในชุมชนเกิดขึ้นภายใต้วัตถุประสงค์ที่ชัดเจน คือ นักท่องเที่ยวจ่ายเงินเพื่อให้ได้ไปสถานที่ท่องเที่ยว ดังนั้นจึงเกิดความคาดหวังบริการที่ดีจากคนในชุมชน ในทางกลับกันคนในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยวด้วยหน้าที่ในการให้การต้อนรับหรือให้บริการอย่างดี เนื่องด้วยคาดหวังในเรื่องของค่าตอบแทนและผลกำไร

กระบวนการต่าง ๆ ที่เข้ามาจัดการในชุมชนจะต้องส่งผลกระทบต่อชุมชนในแง่ลบน้อยที่สุด การจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว หรือการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของชุมชนเป็นทางเลือกในการป้องกันผลกระทบด้านลบที่อาจเกิดขึ้นต่อชุมชน (Singh, Timothy and Dowling, 2003) นอกจากนี้ความชัดเจนและเป็นธรรมในการกระจายรายได้ การจัดสรรรายได้สู่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทุกฝ่าย รวมทั้งระบบการทำงานที่เน้นการมีส่วนร่วม โปร่งใส

ตรวจสอบได้ก็เป็นส่วนสำคัญในการทำให้การท่องเที่ยวประสบความสำเร็จ สิ่งสุดท้ายที่ไม่ควรมองข้าม ชุมชนต้องสามารถบูรณาการการท่องเที่ยวเข้ากับสิ่งรอบตัว ไม่ว่าจะเป็นทางด้านสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และต้องมองหาโอกาสทางเศรษฐกิจ เพื่อความยั่งยืนของการท่องเที่ยว (พจนานวนศรี, 2554 : 14)

จากที่กล่าวมาข้างต้น สอดคล้องกับหลักการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ของ สินธุ์ สโรบล (2546) ดังปรากฏในดังภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 หลักการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ที่มา : ดัดแปลงจาก สินธุ์ สโรบล, 2556

งานวิจัยในครั้งนี้ได้นำแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน ดังที่ Hampton (2005) เสนอว่าควรให้ความสำคัญกับความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชน และให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยเน้นทั้งการมีส่วนร่วมในการในกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ในแง่ของการยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชนเป็นสำคัญ สินธุ์ สโรบล (2556) กล่าวไว้ว่า การที่ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีมีความสุขในการจัดการการท่องเที่ยวจะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวและนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนในที่สุด

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

การพัฒนาการท่องเที่ยว หมายถึง การดำเนินงานที่จะให้การท่องเที่ยวเป็นไปในทิศทางที่จะก่อให้เกิดความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว รักษาทรัพยากรให้คงความดึงดูดใจ และพัฒนาให้เกิดการขยายตัวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งอาจแบ่งได้เป็นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาบริการการท่องเที่ยว และการส่งเสริมการท่องเที่ยว (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2542 : 2-12)

ถึงแม้ว่าการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเป็นเรื่องที่จัดการได้ยาก แต่ปัจจุบันมีความจำเป็นที่ต้องพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ให้เกิดความยั่งยืน โดยศูนย์เพื่อการวางแผนการท่องเที่ยวและการแก้ไขปัญหาความยากจนแห่งเอเชีย (Asian Center for Tourism Planning and Poverty Reduction, 2549 : 8-11) ได้เสนอหลักการสำหรับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 18 ประการ ดังนี้

1. สมาชิกของชุมชนจะต้องควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยการเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน กำหนดแหล่งทรัพยากรที่จะต้องได้รับการทำนุบำรุงและส่งเสริม รวมทั้งการร่วมกำหนดเป้าหมาย กลยุทธ์ในการพัฒนาและบริหารจัดการ นอกจากนี้สมาชิกของชุมชนจะต้องเข้าร่วมในการดำเนินการตามแนวทางและกลยุทธ์ที่ได้กำหนดขึ้น รวมทั้งการเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานด้านบริการสาธารณสุข และการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ
2. นวัตกรรมด้านการท่องเที่ยวควรพัฒนาขึ้นจากความร่วมมือของกลุ่มต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่
3. การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวจะต้องรวมถึงโอกาสในการจ้างงานที่มีคุณภาพ การจัดการงานที่ดีและเหมาะสมให้กับคนในพื้นที่ การให้โอกาสคนในท้องถิ่นเข้ามาร่วมบริหารจัดการโครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยว เช่น โรงแรม ร้านอาหาร ร้านค้า ฯลฯ นอกจากนี้การให้การศึกษา การฝึกอบรมกับคนในท้องถิ่น ถือเป็นส่วนสำคัญของการพัฒนาประเภทนี้ด้วย
4. การกระจายผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวควรเป็นไปอย่างกว้างขวางในแต่ละพื้นที่
5. การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะต้องให้ความเสมอภาคระหว่างคนรุ่นต่าง ๆ ชุมชนควรรักษาทรัพยากรไว้ให้อยู่ในสภาพที่ดีไม่น้อยกว่าสิ่งที่มีอยู่ในปัจจุบัน การใช้ทรัพยากรอย่างมีคุณค่า เกิดประโยชน์สูงสุด
6. การวางแผนระยะยาวเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้ประกอบการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นหลักประกันว่าพื้นที่นั้น ๆ จะไม่เสียหายจากการดำเนินกิจกรรมใด ๆ เพียงเพื่อประโยชน์ระยะสั้น
7. ความสมดุลระหว่างวัตถุประสงค์ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและมนุษย์ ตลอดจนการตระหนักถึงความสำคัญของการร่วมมือระหว่างรัฐบาล ชุมชนท้องถิ่น และอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ตลอดจนองค์กรไม่แสวงกำไรที่ทำงานเกี่ยวข้องกับพัฒนาชุมชนและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
8. กลยุทธ์และแผนด้านการท่องเที่ยวจะต้องได้รับการเชื่อมโยงเข้ากับนวัตกรรม และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
9. ความร่วมมืออย่างใกล้ชิดระหว่างผู้กำหนดนโยบายและผู้ปฏิบัติในระดับต่าง ๆ

10. การประสานความร่วมมือระหว่างแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และธุรกิจการท่องเที่ยว เป็นสิ่งจำเป็นเนื่องจากแต่ละธุรกิจหรือการดำเนินงานด้านหนึ่งด้านใด ย่อมมีผลกระทบต่อ การประกอบการ หรือคุณภาพการทำงานของธุรกิจด้านอื่น ๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

11. การประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยว ความสามารถในการรองรับของพื้นที่ที่จะต้อง ได้รับการพิจารณา โดยครอบคลุมทั้งข้อจำกัด และการพัฒนาด้านกายภาพ ด้านธรรมชาติ ด้านสังคม และวัฒนธรรม จะต้องมีความสอดคล้องกับข้อจำกัดของท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อม แผนและการ ดำเนินงานใด ๆ ควรได้รับการประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ และมีการปรับปรุงแก้ไขตามความเหมาะสม

12. การสร้างหลักเกณฑ์ประเมินผลกระทบ นอกจากจะต้องมีการสร้างประมวล จรรยาบรรณในการปฏิบัติสำหรับการท่องเที่ยวในทุกระดับ ทั้งในระดับชาติ ระดับภูมิภาคและระดับ ท้องถิ่น รวมทั้งการพัฒนาดัชนีชี้วัดสำหรับใช้ชี้วัดผลกระทบ และความสำคัญของโครงการท่องเที่ยว

13. การเน้นผลประโยชน์ชุมชน คุณค่าสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรม การวางแผน การท่องเที่ยวจะต้องเปลี่ยนแปลงจากแนวทางดั้งเดิมที่เน้นการเติบโตของอุตสาหกรรมมาเป็นการให้ ความสำคัญของโอกาสในการจ้างงาน และการพัฒนารายได้ รวมทั้งคุณภาพชีวิตของคนท้องถิ่นด้วย ในขณะที่เดียวกันต้องแน่ใจว่า การตัดสินใจในแต่ละขั้นตอนของการพัฒนานั้นสะท้อนให้เห็นถึงการ ตระหนักในคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม การบริหารจัดการและการใช้ ทรัพยากรสาธารณสุขต่าง ๆ เช่น น้ำ อากาศ และที่ดินของส่วนรวม ควรมีความรับผิดชอบที่สามารถ ตรวจสอบได้ในฐานะของผู้ใช้ ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นที่แน่ชัดว่าทรัพยากรเหล่านี้ไม่ถูกนำไปใช้ในทางที่ผิด

14. การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องอาศัยการพัฒนาการศึกษาและหลักสูตร อบรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมความรู้ความเข้าใจให้กับสาธารณะชน ตลอดจนความสามารถทางธุรกิจ การ ประกอบอาชีพ และความเชี่ยวชาญในสาขาอาชีพต่าง ๆ

15. การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนรวมถึงการส่งเสริมกิจกรรมและการดำเนินการที่จะ ช่วยส่งเสริมลักษณะเด่นของสภาพภูมิทัศน์และพื้นที่ในบริเวณนั้น ความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน และโอกาสในการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ กิจกรรมต่าง ๆ ควรมุ่งให้เกิดประสบการณ์ที่มีคุณภาพ อันนำไปสู่ ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

16. ขนาดและประเภทของสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวจะต้องสะท้อนให้เห็นข้อจำกัดและขีดความสามารถในการรองรับของทรัพยากรในพื้นที่ โดนเน้นการส่งเสริมให้จัดสิ่ง อำนวยความสะดวกขนาดเล็ก และบริการที่มีผลกระทบน้อย

17. กระบวนการบริหารจัดการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวจะต้องช่วยดำรงรักษาไว้ซึ่ง ทรัพยากรธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา ทั้งนี้โดยใช้หลักเกณฑ์และ มาตรฐานสากล

18. การตลาดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ควรให้ความสำคัญในเรื่องคุณภาพของประสบการณ์ที่ นักท่องเที่ยวจะได้รับในขณะที่ยังเน้นหลักการข้ออื่น ๆ ที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น การส่งเสริมการตลาด ดังกล่าว ควรกระทำอย่างมีสำนึกรับผิดชอบต่อ และสะท้อนจริยธรรมของการบริหารจัดการของแหล่ง พื้นที่การท่องเที่ยว

หลักเกณฑ์ 18 ประการข้างต้น เป็นความมุ่งมั่นและเป็นการดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จเป็นสิ่งที่ ยากมากที่จะทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวยึดมั่นอยู่กับหลักเกณฑ์ดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ในการ

วางแผนด้านการท่องเที่ยวทุกครั้งควรนำหลักการเหล่านี้มาพิจารณาใช้เป็นเป้าหมายในการวางแผนดำเนินการ

Chan (2010 : 25-28) ได้สรุปถึงขั้นตอนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. ส่งเสริมและกระตุ้นการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Promote sustainable development)
2. สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวสำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยวแบบเฉพาะเจาะจง (Create products for specific visitor market segments)
3. ยกระดับและรักษาระดับความสามารถในการแข่งขัน (Gain and maintain competitiveness)
4. เพิ่มประสบการณ์ให้นักท่องเที่ยว (Enhance visitor experience)
5. อนุรักษ์และยังคงอยู่ซึ่งทรัพยากรท้องถิ่น (Preserve local resources)
6. พัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่น (Improve residents' quality of life)

อนุชา เล็กสกุลติก (2560 : 24-31) กล่าวถึงการวางแผนและการประเมินความสามารถขีดความสามารถในการรองรับในแหล่งท่องเที่ยวว่า แหล่งท่องเที่ยวประเภทอุทยานแห่งชาติหลายแห่งสามารถควบคุมได้ในเวลาปกติ ยกเว้นช่วงเทศกาล จึงได้เสนอแนวคิดในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ชาวเมืองอยู่เป็นสุข มีรายได้ดี เพียงพอค่าใช้จ่าย รักรบ้านเกิดไม่ทิ้งถิ่น (ขายที่ดินหรือแบกรับค่าครองชีพที่สูงขึ้นไม่ไหว) ไม่เดือดร้อนจากปัญหาน้ำ ไฟฟ้าขาดแคลน น้ำเน่า ขยะตกค้าง อากาศเป็นพิษ และชีวิตลำบาก
2. ชุมชนและท้องถิ่นในเมือง สามารถคงอัตลักษณ์และความเป็นอยู่ได้อย่างดี สามารถพัฒนาและใช้ประโยชน์ชุมชนเพื่อการเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม หรือมีการพัฒนาที่ยั่งยืน
3. นักลงทุน ผู้ประกอบการ ปฏิบัติตัวถูกต้องตามกฎหมาย มีธุรกิจและรายได้เหมาะสม เพียงพอกับการลงทุน ไม่แสวงผลประโยชน์เกินควร ไม่บุกรุกทำลายทรัพยากร และไม่มีปัญหาความขาดแคลนและล้นเกินของโครงสร้างพื้นฐาน
4. ภาครัฐ มีงบประมาณเพียงพอ และพร้อมลงทุนด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ภายใต้งบประมาณที่สามารถรองรับที่เหมาะสม
5. นักท่องเที่ยว มีความพึงพอใจ ไม่อึดอัด ราคาสูง หรือลำบากในการมาเที่ยว ต่อสภาวะไม่ล้นเกินของจำนวนนักท่องเที่ยว
6. สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และที่สาธารณะไม่ถูกบุกรุกทำลาย

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับภาคีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนนอกจากการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น หรือการจัดการระบบการท่องเที่ยว การจัดการเรื่องของคนก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่จะส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของการจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยที่ สุตสันต์ สุทธิพิศาล และคณะ (2558, อ้างถึงใน มาโนชญ์ นวลสระ และคณะ, 2561 : 3) ได้อธิบายถึงลักษณะการท่องเที่ยวจะต้องประกอบไปด้วยบุคคลหลายฝ่ายที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการ ซึ่งจะเป็นบุคคลในหลายระดับ ตั้งแต่ระดับเล็กคือระดับบุคคล ไปจนถึงระดับใหญ่คือระดับองค์กร ซึ่งสามารถแบ่งคนเหล่านี้ออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ คือ นักท่องเที่ยว คนในชุมชน และหน่วยงานที่สนับสนุนการท่องเที่ยว โดยบุคคลเหล่านี้จะมีรูปแบบของลักษณะความเกี่ยวข้องที่ความแตกต่างกันออกไป รวมถึงมีความแตกต่างในด้านของอำนาจ หน้าที่ และส่วนได้เสีย โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทางการท่องเที่ยวที่มีแรงจูงใจในทิศทางเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน เมื่อมารวมกันเป็นภาคีเดียวกันจะเพื่อให้เกิดการต่อรองกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่น ๆ ซึ่งจะเป็นการสร้างความขัดแย้งทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ท่องเที่ยว ดังนั้นการเข้าใจในหน้าที่และสิทธิของตนเองในแต่ละฝ่าย จะช่วยลดความขัดแย้งในพื้นที่ท่องเที่ยว อีกทั้งจะทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องแสดงบทบาทที่เหมาะสมส่งผลให้เกิดความสำเร็จในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

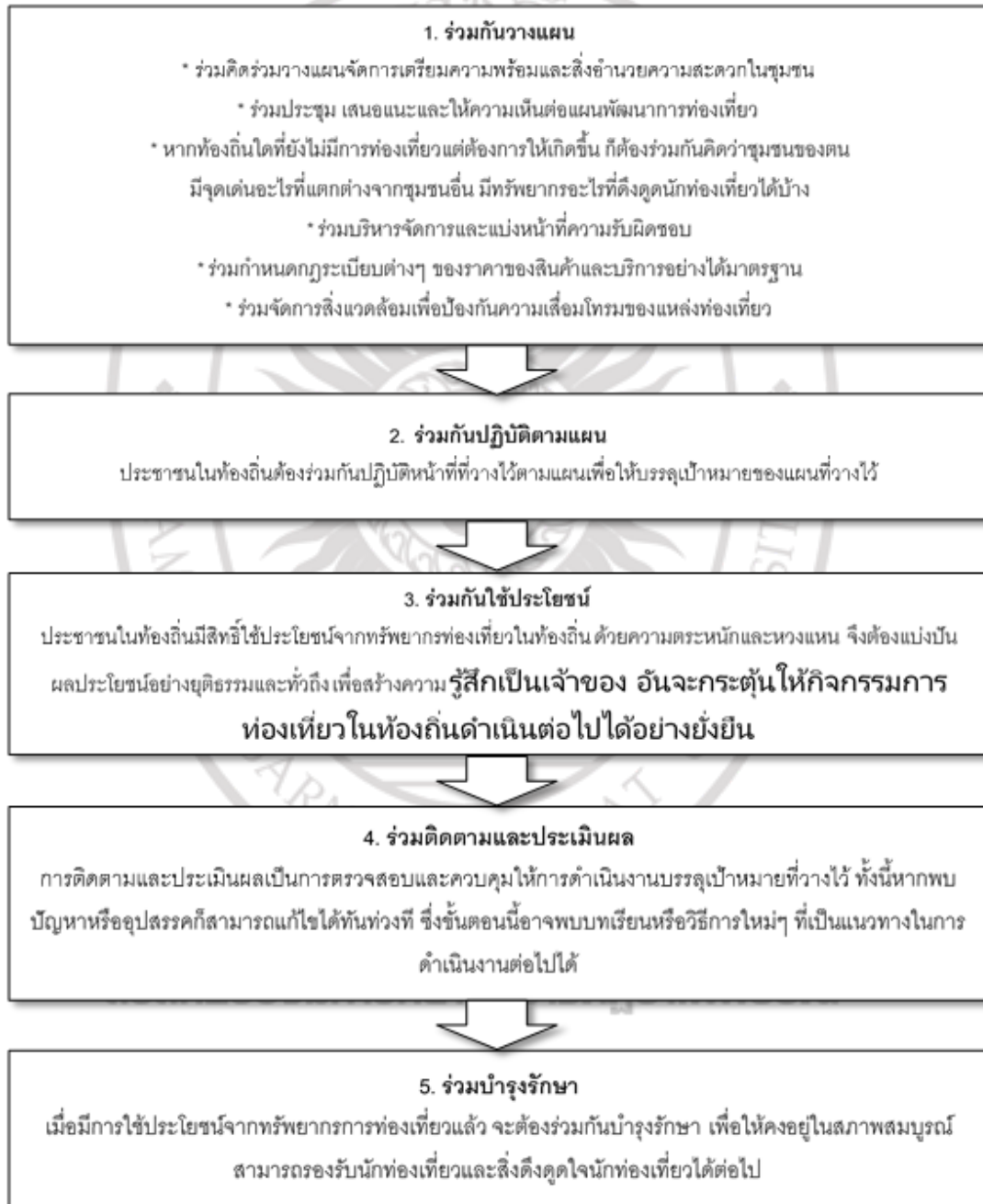
หน้าที่และบทบาทของภาคีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวจากการศึกษาของ เทิดชาย ช่วยบำรุง (2554) ได้ระบุหน้าที่และบทบาทของภาคีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว ไว้ดังนี้

1. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นภาคีหลักในการดำเนินงานในระดับพื้นที่มีภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนเอง โดยภาคีที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติ รับผิดชอบ ประเมินผลและทบทวนแผนและกิจกรรม เพื่อให้บรรลุสู่เป้าหมายและตอบสนองความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง
2. สถาบันการศึกษาในพื้นที่เป็นภาคีหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างองค์ความรู้หรือเป็นคลังสมองในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เนื่องจากมีบุคลากรที่มีความรู้จะเป็นตัวเชื่อมระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ กับภาคประชาชน โดยการแปลงแนวคิดสู่การปฏิบัติ การต่อยอดและขยายแนวคิดสู่กิจกรรมการท่องเที่ยว รวมถึงการจัดทำหลักสูตรเพื่อพัฒนาบุคลากรทางการท่องเที่ยว เป็นต้น
3. หน่วยงานราชการในพื้นที่ ทั้งภายในและภายนอกชุมชนจะเป็นหน่วยสนับสนุนทางด้านวิชาการที่เกี่ยวข้องตามความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งในส่วนของการตรวจการท่องเที่ยวและกีฬาจะมีหน่วยงานทั้งในระดับภาคและระดับจังหวัด กระจายอยู่ทั่วประเทศ ได้แก่ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ซึ่งมีสำนักงานทั่วประเทศโดยแบ่งความรับผิดชอบกันไปในแต่ละพื้นที่ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ นอกจากนี้บทบาทหน้าที่แล้วลักษณะของการมีส่วนร่วมก็เป็นประเด็นสำคัญที่ทำให้ภาคีร่วมกันพัฒนาการท่องเที่ยวได้สำเร็จ

การมีส่วนร่วม

เป็นกระบวนการที่นำไปสู่การตัดสินใจที่มีคุณค่าและอย่างเป็นธรรม ทำให้ได้มาซึ่งข้อตกลงร่วมกัน ที่มาจากการพิจารณาบนความคิดเห็นที่แตกต่างและหลากหลายอย่างเพียงพอของผู้ร่วมแสดงความคิดเห็น และสุดท้ายก็ร่วมดำเนินการตามข้อตกลงนั้น ๆ กระบวนการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่

กระจายอำนาจจากผู้มีอำนาจหลักมาสู่ผู้มีส่วนร่วมในทุกระดับ เป็นลักษณะของการใช้อำนาจร่วมกันมากกว่าการสั่งจากบุคคลใดคนหนึ่งแต่เพียงอย่างเดียว ซึ่งจะทำให้ผู้มีส่วนร่วมมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ รู้สึกถึงการเป็นส่วนหนึ่งในการจัดการนั้น ๆ การปฏิบัติการใด ๆ ก็เป็นไปอย่างเต็มใจและสบายใจที่จะทำ (เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2554) โดยการมีส่วนร่วมที่จะทำให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 ประการดังนี้ (ภาพที่ 2.2)

ภาพที่ 2.2 องค์ประกอบการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านการท่องเที่ยว
ที่มา : เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2554

2.6 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับชุมชนบ้านบางกะจะ จังหวัดจันทบุรี

"บางกะจะ" เป็นดินแดนแห่งประวัติศาสตร์ที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของประเทศไทย กล่าวคือ ก่อน พ.ศ. 2300 บางกะจะเป็นถิ่นที่ชาวจีนแต่จิวมาตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ในเวลาต่อมา เมื่อ ปี พ.ศ.2309 สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช (ขณะนั้นเป็น พระยาวชิรปราการ) ได้รวบรวมทหารไทยจำนวนหนึ่งตีฝ่าทหารพม่าที่ล้อมกรุงศรีอยุธยา ผ่านมาทางระยองมุ่งสู่จันทบุรี และได้หยุดประทับพักแรมที่บ้านบางกะจะหัวแวน (ปัจจุบันคือ ต.บางกะจะและ ต.พลอยแวน) ก่อนที่จะยกทัพเข้าตีเมืองจันทบุรี พระองค์และบรรดาทหารได้รับการประพรมน้ำพระพุทธมนต์และรับการถวายพระยอตรงจากเจ้าอาวาสวัดปลับ นอกจากนี้ในปี พ.ศ. 2419 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เคยเสด็จประพาสบางกะจะ ซึ่งพระองค์ได้พระราชนิพนธ์ถึงบางกะจะเมื่อครั้งเสด็จประพาสจันทบุรีไว้ด้วย

ปัจจุบันบ้านบางกะจะ ต.บางกะจะ อ.เมือง เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP ของจังหวัดจันทบุรี ตามที่กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ได้ดำเนินงานโครงการหมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยวขึ้น บ้านบางกะจะมีสินค้าที่ขึ้นชื่ออยู่ 2 ชนิด คือ เสือกก และพลอย รวมถึงมีการอบรมชาวบ้านในการประกอบอาหารให้มีความสะอาด อร่อย และเป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น ตามคำขวัญที่ว่า "เสือกกบางกะจะ สลลรสหวาน อาหารทะเลอร่อยมาก พระเจ้าตากพักทัพ วัดปลับเก่าแก่ แหล่งแร่อัญมณี โบราณคดีค่ายเนินวง พระยอตรงยอद्यุชา ประเพณีเลิศล้ำค้า โขนโยธามงคลศิลป์" เหตุผลสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้หมู่บ้านบางกะจะเหมาะสมที่จะมีการพัฒนาให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเต็มรูปแบบ คือทำเลที่ตั้งของหมู่บ้านที่อยู่ใกล้เคียงกับแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจหลายแห่ง อาทิ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพนัสนิคมวิ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติและแห่งเดียวที่เก็บโบราณวัตถุใต้ท้องทะเลนับหมื่นชิ้น ค่ายเนินวงอดีตป้อมรบ สร้างในปี พ.ศ. 2377 ภายหลังเป็นแหล่งกำเนิดของสลลเนินวงอันโด่งดังวัดปลับวัดเก่าแก่สมัยอยุธยาตอนปลาย มีสถาปัตยกรรมเก่าแก่ที่ทรงคุณค่าด้านศิลปะมากมาย ตลาดบางกะจะ ชุมชนเก่าแก่นับร้อยปี เป็นเรือนแถวตั้งเรียงรายอยู่สองฝั่งของแม่น้ำจันทบุรี จำหน่ายสินค้าเบ็ดเตล็ดอาหารและสินค้าหายากนอกจากนี้ที่บ้านเขาน้อย ตำบลบางกะจะ เป็นแหล่งปลูกกักพันธุ์ดีมีลักษณะต้นกลมเส้นก้นมเหนียวและทนทาน คนท้องถิ่นที่มีความชำนาญจากการถ่ายทอดฝีมือมาจากบรรพบุรุษต่อเนื่องกันมาหลายชั่วอายุคน เป็นการพัฒนาทางภูมิปัญญาที่ตกทอดทางวัฒนธรรมที่ล้ำค่ายิ่ง นอกจากจะทอเป็นเสือกก ของใช้พื้นบ้านแล้ว ยังได้มีการพัฒนาออกแบบสนองการใช้สอยอื่น ๆ ในชีวิตประจำวัน เช่น บุฝ้านวมเข้าไปเป็นที่นอนหนานุ่ม ทำชุดรองจาน แก้วกระเป่า กล่องใส่ของหลากหลายรูปแบบ โดยตำบลบางกะจะ ได้จัดตั้งวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเสือกกบ้านท่าแฉลบ (ร้านประสิทธิ์พาณิชย์) หมู่ 9 เพื่อเป็นศูนย์ผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์เสือกกของหมู่บ้านบางกะจะโดยเฉพาะ

เทศบาลตำบลบางกะจะ ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอำเภอเมืองจันทบุรี ห่างจากตัวอำเภอเมืองประมาณ 7 กิโลเมตร จำนวนพื้นที่ทั้งหมด 5,625 ไร่ มีสภาพภูมิประเทศเป็นพื้นที่ลาดเนินเขาถึงพื้นที่ราบลุ่มปากแม่น้ำ ซึ่งเอื้ออำนวยต่อการประกอบอาชีพด้านการเกษตรกรรมเป็นอย่างดี มีพื้นที่ซึ่งแวดล้อมไปด้วยลำคลอง เหมาะสำหรับการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การประมง ภูมิประเทศของเทศบาลตำบลบางกะจะส่วนหนึ่งเป็นพื้นที่ติดกับทะเล (บริเวณท่าแฉลบ) จึงเอื้ออำนวยต่อการทำการประมง เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำกร่อย

เทศบาลตำบลบางกะจะ ประกอบด้วยชุมชนย่อย จำนวน 6 แห่ง ดังนี้

1. ชุมชนย่อยที่ 1 ชุมชนตลาดบางกะจะ ประกอบด้วยพื้นที่ในเขตหมู่ที่ 1 ตำบลบางกะจะ เต็มทั้งพื้นที่
2. ชุมชนย่อยที่ 2 ชุมชนบ้านสวน ประกอบด้วยพื้นที่ในเขตหมู่ที่ 6 ตำบลบางกะจะ เต็มทั้งพื้นที่
3. ชุมชนย่อยที่ 3 ชุมชนศาลาแดง - บ้านเก่า ประกอบด้วยพื้นที่ในเขตหมู่ที่ 4 ตำบลบางกะจะ เฉพาะพื้นที่ที่อยู่ในเขตเทศบาล
4. ชุมชนย่อยที่ 4 ชุมชนศรีสุข - ท่าแฉลบ ประกอบด้วยพื้นที่หมู่ที่ 9 ตำบลบางกะจะ บริเวณคลองชายเคื่องจนถึงบริเวณซ้ายมือของถนนจุลบรรพต ซอย 1 และขวามือของถนนจุลบรรพต ซอย 6
5. ชุมชนย่อยที่ 5 ชุมชนวัดเขาน้อย ประกอบด้วยพื้นที่ในหมู่ที่ 9 ตำบลบางกะจะ บริเวณขวามือของถนนจุลบรรพต ซอย 1 และซ้ายมือของถนนจุลบรรพต ซอย 6 ถึงเขตหมู่ที่ 9 ในส่วนของเทศบาลตำบลค่ายเนินวง
6. ชุมชนย่อยที่ 6 ชุมชนบ้านท่าแฉลบ ประกอบด้วยพื้นที่ในหมู่ที่ 10 เต็มทั้งพื้นที่

ตารางที่ 2.1 จำนวนประชากรในเทศบาลตำบลบางกะจะ จังหวัดจันทบุรี

หมู่บ้าน	ประชากรชาย	ประชากรหญิง	รวม
หมู่ที่ 1	477	559	1,036
หมู่ที่ 4	742	726	1,468
หมู่ที่ 6	171	182	353
หมู่ที่ 9	682	808	1,490
หมู่ที่ 10	330	373	703
รวมทั้งสิ้น	2,402	2,648	5,050

แหล่งที่มา : เทศบาลตำบลบางกะจะ (2559)

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สิรินทร แซ่ฉั่ว (2553) ศึกษาวิจัยเรื่อง ความสุขในการทำงานของบุคลากรเชิงสร้างสรรค์ : กรณีศึกษาอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์กลุ่มสื่อและกลุ่มงานสร้างสรรค์เพื่อการใช้งาน โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความสุขในการทำงานของบุคลากร 2) เพื่อศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยและองค์ประกอบด้านความสุขในการทำงานของบุคลากรเชิงสร้างสรรค์ในอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์กลุ่มสื่อและกลุ่มงานสร้างสรรค์เพื่อการใช้งาน 3) เพื่อศึกษาเกี่ยวกับระดับความสุขในการทำงานของบุคลากรเชิงสร้างสรรค์ ในอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์กลุ่มสื่อและกลุ่มงานสร้างสรรค์เพื่อการใช้งาน 4) เพื่อศึกษาถึงปัจจัยภายในแต่ละบุคคล ในด้าน

สุขภาพที่มีความสัมพันธ์กับความสุขในการทำงานของบุคลากรเชิงสร้างสรรค์ ในอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์กลุ่มสื่อและกลุ่มงานสร้างสรรค์เพื่อการใช้งาน 5) เพื่อศึกษาถึงปัจจัยภายในองค์กร ที่มีความสัมพันธ์กับความสุขในการทำงานของบุคลากรเชิงสร้างสรรค์ ในอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์กลุ่มสื่อและกลุ่มงานสร้างสรรค์เพื่อการใช้งาน ซึ่งผลการวิจัยพบว่า

บุคลากรเชิงสร้างสรรค์มีความสุขในการทำงานและมีสุขภาพอยู่ในระดับมาก ปัจจัยสุขภาพที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสุขในการทำงานในระดับปานกลาง ส่วนความสุขอันเกิดจากปัจจัยภายในองค์กรอยู่ในระดับค่อนข้างมาก ซึ่งเรียงปัจจัยจากมากไปน้อย ได้ดังนี้ คุณลักษณะของงาน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ผลลัพธ์ที่คาดหวัง และสภาพแวดล้อมในงาน ซึ่งปัจจัยภายในองค์กรทุกด้านมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสุขในการทำงานในระดับปานกลาง นอกจากนี้ ผลการศึกษาเชิงคุณภาพ พบว่า บุคลากรเชิงสร้างสรรค์มีความสุขจากการได้ทำงานที่ตนเองรัก งานมีความอิสระ และมีเอกลักษณ์ของงาน กฎระเบียบและเวลางานที่ยืดหยุ่น การได้ลาพักผ่อนติดต่อกัน การได้รับคำชมเชยและการยอมรับ มีความสัมพันธ์อันดีกับหัวหน้างาน เป็นสิ่งสำคัญมากต่อความสุขในการทำงาน ในขณะที่ การจ่ายค่าตอบแทน ความมั่นคงในงาน ความสมดุลในชีวิตการทำงาน และปริมาณงาน ยังมีในระดับที่ค่อนข้างน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับปัจจัยอื่น

รุ่งรัตน์ หัตถกรรม และคนอื่นๆ (2560 : 99-108) ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาองค์ประกอบและตัวชี้วัดความสุขมวลรวมของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยบทความนี้ได้ทบทวนความรู้ที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบและตัวชี้วัดความสุขมวลรวมของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากเอกสารทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ทราบองค์ประกอบและตัวชี้วัดความสุขมวลรวมของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และสามารถนำมาใช้ประเมินองค์ประกอบและตัวชี้วัดความสุขมวลรวมของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ ผลการวิจัยพบว่า

การพัฒนาองค์ประกอบและตัวชี้วัดความสุขมวลรวมของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถพิจารณาได้จากความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งให้ชุมชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยวเป็นผู้กำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวบนพื้นฐานความเป็นเจ้าของทรัพยากร โดยการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชุมชน ที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมถึงการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดี มีความรู้ความสามารถและบทบาทที่สำคัญในการตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินการสรุปทเรียน มุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นในวงกว้าง ผลกระทบทางบวกของชุมชนได้รับจากการท่องเที่ยว โดยชุมชนมีส่วนร่วมสนับสนุนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่นวิถีชีวิตและการพัฒนาคน ความภาคภูมิใจในความเป็นท้องถิ่นหรือชาติพันธุ์ ความร่วมมือและความสามัคคีของคนในชุมชน การมีพื้นที่ทางสังคม รวมถึงการได้รับการยอมรับจากคนภายนอกและการสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนและคุณภาพชีวิตคนท้องถิ่นให้ดีขึ้นด้วย

ประภัสสร คาสวัสดิ์ (2562 : 19-28) วิจัยเรื่อง การสร้างดัชนีวัดความสุขจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อประเมินความสุขอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้งในส่วนของชุมชนแหล่งท่องเที่ยว และในส่วนของนักท่องเที่ยว ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาความสุขจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน กลุ่มตัวอย่างเป็นประชาชนที่อยู่ในชุมชนแหล่งท่องเที่ยว และ

นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนโดยสำรวจพื้นที่ชุมชน จำนวน 10 ชุมชนที่กระจายอยู่ทั่วประเทศ การศึกษาครั้งนี้การหาดัชนีความสุขจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในส่วนของชุมชนแหล่งท่องเที่ยวประกอบไปด้วย 13 หมวด 65 ตัวชี้วัด และในส่วนของนักท่องเที่ยวประกอบไปด้วย 13 หมวด 55 ตัวชี้วัด จากผลการศึกษาพบว่า การมีสุขภาวะ สภาพทางเศรษฐกิจสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศธรรมชาติ สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม ความเข้มแข็งของชุมชน ความสมดุลในการใช้เวลา การศึกษา/สติปัญญา ชีวิตครอบครัว ธรรมชาติ คุณภาพชีวิต ทรัพยากรมนุษย์ การให้บริการและความปลอดภัย ลักษณะทางอารมณ์ คือ ปัจจัยในการกำหนดความสุขของชุมชนแหล่งท่องเที่ยว และพบว่า การมีสุขภาวะ สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศธรรมชาติ สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม ความสมดุลในการใช้เวลาการศึกษา/สติปัญญา การบริการและความปลอดภัย การเดินทางและสิ่งอำนวยความสะดวก การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน สังคมและวัฒนธรรม ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม การแลกเปลี่ยนประสบการณ์และการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมกับชุมชน ลักษณะทางอารมณ์ คือ ปัจจัยในการกำหนดความสุขของนักท่องเที่ยวการคำนวณตัวเลขนี้นี้ความสุขรวมของประชาชนในชุมชนแหล่งท่องเที่ยว มีค่าเท่ากับ 0.91 ส่วนดัชนีความสุขรวมของนักท่องเที่ยว มีค่าเท่ากับ 0.96 เกินเกณฑ์ความเพียงพอที่ตั้งไว้ที่ 0.65 ทั้งในส่วนของชุมชนแหล่งท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยว ยังพบว่า 1) ชุมชนที่มีความเข้มแข็งทั้งสภาพสังคม สภาพเศรษฐกิจ การพึ่งพาตนเองของคนในชุมชน รวมไปถึงความเป็นผู้นำที่มีธรรมาภิบาล เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความสุขของคนในชุมชนมากกว่าผลประโยชน์ที่ได้รับจากการบริหารจัดการการท่องเที่ยว 2) ปัญหาหลักที่สำคัญในการกำหนดความสุขจากการท่องเที่ยวของคนในชุมชน ได้แก่ การกระจายผลประโยชน์ที่สมาชิกในชุมชนควรจะได้รับอย่างไม่ทั่วถึงกันผลประโยชน์ตกอยู่กับคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในชุมชนนั้น ๆ ไม่กี่คน หรือครอบครัว ทำให้สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่จะไม่ให้ความร่วมมือในการร่วมกันทำกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน และชุมชนที่มีลักษณะที่ไม่เน้นการทำกิจกรรมร่วมกับคนในชุมชน เน้นการขายสินค้าและบริการเป็นหลัก นักท่องเที่ยวมีความสุขน้อยกว่าชุมชนที่มีการทำกิจกรรมร่วมกัน

ไพจิตร ประดิษฐ์ผล และ มนสิชา เพชรานนท์ (2553 : 90-109) ได้ทำการวิจัยเรื่อง คุณภาพชีวิตในชุมชนท่องเที่ยวโฮมสเตย์ กรณีศึกษา โฮมสเตย์บ้านปราสาท อ.โนนสูง จ.นครราชสีมา งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างเกณฑ์ชี้วัดและประเมินคุณภาพชีวิต เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิต เพื่อศึกษาผลกระทบจากการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ และเพื่อเสนอแนะแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านปราสาท

ผลการศึกษาพบว่าประชาชนมีคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพ คุณภาพชีวิตด้านสังคม และคุณภาพชีวิตด้านสภาพแวดล้อมอยู่ในระดับสูง ส่วนคุณภาพชีวิตด้านเศรษฐกิจอยู่ในระดับปานกลางเท่านั้น แต่เป็นองค์ประกอบที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตมากที่สุด รองลงมาได้แก่ องค์ประกอบด้านสังคม องค์ประกอบด้านสุขภาพ และองค์ประกอบด้านสภาพแวดล้อม ตามลำดับ ในด้านผลกระทบจากการท่องเที่ยวพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนมากมีความคิดเห็นว่าการท่องเที่ยวส่งผลดีมากกว่าส่งผลเสีย และกลุ่มที่มีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่ากลุ่มที่ไม่มีส่วนร่วมในการท่องเที่ยว ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตนั้น ชุมชนและภาครัฐควรให้ความสำคัญในการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวสู่ชุมชน และการสร้างความตระหนักให้กับเยาวชนและกลุ่มบุคคลในวัยทำงานให้เข้ามามีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวมากขึ้น